

pomůže vyřešit všechny problémy (Mao 90). I tento dominantní rozpor však není ničím, čo by nepodléhalo zmene.

Čtenáře pravděpodobně napadne, zda vůbec v reálné politice neměly či nemají větší vliv aktuální potřeby, např. snaha zbavit se opozice a upevnit si postavení, jak tomu nejspíše bylo v období čínské Kulturní revoluce, a že Mao nevedla jeho teorie, ale především osobní zájem. Navzdory tomu je však zřejmě důležité domýšlet politické teorie a ideologie a snažit se odhalit potencionální rizika, ke kterým může vést jejich důsledná praktická aplikace.

Domnívám se, že Žižkova studie je kvalitním textem, který se dotýká i aktuálních debat v současné politické teorii. Pozoruhodná je zvláště jeho aplikace Lacanovy psychoanalýzy na poměry v komunistické Číně. Přesto si myslím, že Žižek mohl zvolit místo volné předmluvy systematictější uvedení do Maova myšlenkového odkazu. Nemusel nutně předložit historii jeho života a působení. Vhodná by byla například studie, která by zasadila jeho ideologii do kontextu marxistického proudu a ukázala by podobnosti a odlišnosti. Neméně prospěšné by bylo uvést, proč jsou vybrány právě tyto texty, čím byl výběr veden a jak dnes mohou přispět k lepšímu chápání maoismu. Kniha sama zřejmě nemůže sloužit jako úvod k pochopení tohoto tolik problematického ideologického směru, který má na svědomí desítky milionů lidských životů. Navzdory tomu by tento soubor textů mohl být užitečný jako zdroj primárních pramenů.

Josef Koudelka

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

**Donnacha Ó Beacháin,
Abel Polese (eds.):**

**THE COLOUR REVOLUTIONS IN
THE FORMER SOVIET REPUBLICS.
SUCSESSES AND FAILURES**

Abingdon and New York. Routledge,
2010. 272 stran.

Hľadanie „pravých“ príčin farebných revolúcií sa stalo v ostatných rokoch častou témou autorov venujúcich sa demokratizácii a zmene režimov. Po udalostiach, ktoré prebehli v stredoeurópskych a východoeurópskych neliberálnych postkomunistických štátoch (Bulharsko, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Chorvátsko) sa táto „vlna“ preniesla aj do krajín bývalého Sovietskeho zväzu, pod názvom farebné revolúcie: ružová v Gruzínsku (2003), oranžová na Ukrajine (2004) a tulipánová v Kirgizsku (2005). Neúspešné pokusy o zmenu charakteru režimu prebehli aj v ďalších postsovietskych štátoch. Paradoxom týchto revolúcií je, že síce priniesli novú vládnucu elitu, prípadne nestabilitu ale nie reálnu zmenu fungovania režimu.

Publikácia, ktorú editovali Donnacha Ó Beacháin a Abel Polese, prichádza so zaujímavým konceptom porovnávať nie len štáty, v ktorých farebné revolúcie prebehli ale aj ostatné neliberálne režimy postsovietskych krajín. Teda aj krajiny, v ktorých pokus o „farebnú revolúciu“ prebehol neúspešne alebo k takémuto pokusu vôbec nedošlo. Väčšinu publikácie zaberá 12 kapitol, venujúcich sa konkrétnym krajinám plus stručný úvod a záver. Autori sa pokúsili na pomerne malom priestore podať veľké množstvo informácií. Časový rámec bol stanovený na roky 2003–2006, teda obdobie, kedy sa odohrali farebné revolúcie. Sú to zároveň roky, kedy v niektorých ďalších skúmaných prípadoch došlo k pokusom o revolúcie, respektíve aspoň k voľbám, ktoré mohli revolúcie vyvolať.

Na prípade dvanástich krajín autori analyzujú päť premenných: charakter štátu/režimu na začiatku udalostí, charakteristiku opozície, vplyv externých faktorov, občiansku spoločnosť a piatou premennou sú ľudia. Avšak stanoveného rámca sa držia iba niektorí autori, iní sa venujú len určitým premenným a niektorí z autorov kapitol sa im venujú len v minimálnej miere. Ak aj akceptujeme, že každá krajina má špecifické podmienky, kapitoly skôr pripomínajú samostatné prípadové štúdie ako súčasť širšieho rámca.

Editoriky na úvod definujú farebné revolúcie ako „*fenomén nenásilných protestov, ktoré zvrhli autoritárske režimy počas prvej dekády 21. storočia*“ (s. 1). Aj keď externé vplyvy zohrávali dôležitú úlohu, domáce faktory boli dôležitejšie. Hlavnou otázkou, ktorú chcú autori zodpovedať je, prečo protesty (stratégia protestov) boli úspešné iba v niektorých prípadoch, napriek množstvu spoločných znakov medzi postsovietskymi krajinami. Kniha, podľa autorov, prináša dve inovácie vo výskume farebných revolúcií: a) farebné revolúcie sú výsledkom spomínaných piatich kvalitatívnych premenných; b) rovnaká pozornosť je venovaná úspešným revolúciám aj krajinám, kde revolúcie zlyhali.

Prvé tri kapitoly sa venujú priebehu farebných revolúcií v Gruzínsku, na Ukrajine a v Kirgizsku. Napriek viacerým rozdielom je ich spoločným znakom, že voľby, respektíve pokus o ich ovplyvňovanie a falšovanie, viedol k masovým protestom a následne k pádu režimov. V Gruzínsku centrálna volebná koalícia oznámila v parlamentných voľbách víťazstvo proprezidentských, strán ale výsledky exitpollov a paralelného sčítania poukazovali na výhru opozície. To viedlo k masovým protestom a k pádu režimu. Podobne tak aj na Ukrajine oznámenie výsledkov volieb spustilo vlnu protestov, čo viedlo ešte k jednému kolu prezidentských volieb a k víťazstvu opozície. V Kirgizsku sa začali protesty po prvom kole parlamentných volieb, pričom postupne naberali na intenzi-

te. Výsledkom bol opäť pád režimu. Najmä v prípade Gruzínska a Ukrajiny zohrali významnú úlohu mimovládne organizácie a mládežnícke hnutia. Bolo dôležité aby sa opozícia pred voľbami, alebo krátko po nich, aspoň na čas zjednotila. Lídrmi opozície boli väčšinou ľudia, ktorí pôvodne podporovali režim a boli jeho významnými predstaviteľmi. Výsledky farebných revolúcií väčšinou nezaplnili očakávania. Napríklad v Kirgizsku „*tulipánová revolúcia nezmenila základ kirgizskej politiky.... hlavnými aktérmi boli lokálni politickí lídri motivovaní miestnymi záujmami a nie mimovládne organizácie alebo západné ambasády*“ (s. 45).

Kapitola venovaná Moldavsku poukazuje na dôvody, prečo sa v krajine neuskutočnila farebná revolúcia. Boli nimi nejednotná opozícia a jej nedostatočná organizovanosť, vysoká podpora pre vládnu stranu a westernizácia zahraničnej politiky. Je možné identifikovať dve základné podmienky pre úspešné farebné revolúcie: vnímanie volieb ako neférových a ochota opozície organizovať masové protesty. Na prípade Moldavska možno poukázať na jedno z obmedzení knihy a to časový rámec stanovený na roky 2003–2006. Ten nezahŕňa tzv. „twitterovú“ revolúciu v roku 2009, ktorá splňala väčšinu znakov farebných revolúcií. V Arménsku a Azerbajdžane došlo k pokusom o odmietnutie výsledkov volieb. Opozícia ale nebola jednotná, nepodarilo sa jej mobilizovať svojich sympatizantov a nakoniec boli protesty potlačené.

Bielorusko je jednou z krajín, kde došlo k pokusu o „farebnú revolúciu,“ ale tento pokus zlyhal. Príčinami neúspechu bola vysoká represia zo strany režimu, obmedzenie nezávislých médií, nejednotnosť opozície, nedostatočná materiálna pomoc opozícii a to, že prezident mal stále vysokú podporu medzi niektorými vrstvami obyvateľstva. Kľúčové tiež bolo, že Lukašenko sa na takéto udalosti dopredu pripravoval. Obmedzil nezávislé médiá a mimovládne organizácie, nevpustil opozíciu do volebných komisií a obmedzil voleb-

nú kampaň. Okrem toho, režim použil silu proti demonštrantom. Podobným spôsobom sa aj elity v Rusku pripravovali na možnosť farebnej revolúcie, keď identifikovali problematické skupiny a zakročil proti nim ešte pred voľbami. Išlo o mimovládny sektor, protivládne orientované mládežnícke hnutia a nezávislých volebných pozorovateľov (s. 143). V snahe zabrániť šíreniu farebných revolúcií do svojho susedstva, Rusko podporilo bieloruský režim politicky, uznaním výsledkov prezidentských volieb, aj ekonomicky.

V Kazachstane a v Tadžikistane je opozícia slabá, navyše režimy majú k dispozícii efektívne nástroje, ktoré minimalizujú možnosť masových protestov, a to zatýkanie predstaviteľov opozície, zákaz financovať kampaň zo zahraničných zdrojov, či kontrolu nad médiami. Okrem toho, opozícia nie je ochotná a schopná organizovať masové protesty proti výsledkom volieb. Režimy v Turkménsku a Uzbekistane nenechávajú žiadny priestor pre opozíciu, či občiansku spoločnosť, navyše ide o mimoriadne represívne režimy, v ktorých neexistuje možnosť farebných revolúcií.

V závere autori konštatujú, že aj keď sa farebné revolúcie neskončili v roku 2006, po roku 2005 neboli úspešné. Existovalo viacerô faktorov, ktoré podmienili ich neúspech: slabá opozícia, nedostatočný medzinárodný tlak, v niektorých prípadoch boli vládnuce elity stále populárne. Navyše sa režimy poučili, prebrali plnú kontrolu nad volebným procesom a neváhali zakročiť proti demonštrantom (s. 238). Pre úspešnú farebnú revolúciu bolo nevyhnutné relatívne liberálne politické prostredie, dôležité pre rozvoj občianskej spoločnosti, ktorá získavala podporu zo zahraničnej asistencie, nezávislé médiá a opozícia schopná mobilizovať a organizovať protesty. Jednota opozície bola síce dôležitá ale nie nevyhnutná. Základom udalostí boli domáce sociálne sily, ktoré determinovali formu a tempo udalostí (s. 241). Najviac náchylné na farebné revolúcie sú režimy

s demokratickou fasádou, zahŕňajúce formálne demokratický právny a inštitucionálny rámec s autoritárskym mechanizmom tvorby rozhodnutí a vytvárania elity. Dôležitým faktorom je proces učenia sa. Nie len aktivisti sa naučili ako uskutočniť revolúcie, ale aj autokrati ako im v tom zabrániť.

Najväčšou výhradou k celej knihe je nedodržanie jednotného rámca daného na začiatku, autormi jednotlivých kapitol. Máme tak vedľa seba dvanásť prípadových štúdií, ktoré sa viac, ale väčšinou menej držia stanoveného rámca. Každý z autorov má vlastný pohľad na to, čo vlastne farebné revolúcie sú, aké sú ich príčiny respektíve prečo nenastali. Podobne je to aj v ďalších záležitostiach. Napríklad každý z autorov používa vlastnú klasifikáciu nedemokratických režimov. Chýba aj širší teoretický rámec na úvod a podrobnejšie zhrnutie hlavných zistení na záver. Hoci jednotlivé kapitoly prinášajú nepochybne zaujímavé zistenia, treba sa k nim zložito prehľadávať celou knihou. Pritom čitateľ netuší na čo narazi a akým faktorom sa budú jednotliví autori venovať. Kvalita jednotlivých kapitol variuje od výborných až po sotva priemerné. V niektorých častiach sa autori venujú aj faktorom, ktoré sú mimo rámec témy knihy.

Publikácia predstavuje pomerne zaujímavý pokus o zhrnutie a vysvetlenie faktorov vplyvajúcich na (ne)uskutočnenie farebných revolúcií v postsovietskych štátoch. Jej hlavným problémom je, že viaceré kapitoly sa nedržia stanoveného rámca a premenných. Na dielo preto možno skôr hľadieť ako na stručného sprievodcu farebnými revolúciami, respektíve postsovietskymi režimami na začiatku 21. storočia. Publikáciu tiež možno považovať za základ pre ďalšie skúmanie, keďže smer a rámec skúmania je dobrý, ale jeho potenciál zostal do veľkej miery nevyužitý.

*Peter Plenta
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
v Bratislave*